

๑. ความสำคัญของเรื่อง

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนมีความปรารถนาที่จะศึกษาเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค กับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นั้น ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล นั้น เป็นจังหวัดที่มีลักษณะแตกต่างไปจากจังหวัดในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย คือ ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม มีภาษาพูด ขนบประเพณีและวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกับประชาชนในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ความแตกต่างในด้านศาสนา ภาษา ขนบประเพณี และวัฒนธรรมนี้ ทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้นี้เกิดปัญหาชนกลุ่มน้อยขึ้น ทางรัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับบริเวณนี้เป็นอย่างมาก โดยมีนโยบายการปกครองให้สอดคล้องผสมกลมกลืนกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในดินแดนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ วัฒนธรรม ภาษา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบกระเทือนต่อความรู้สึก ขนบประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาในการปกครองมากขึ้น

จังหวัดชายแดนภาคใต้นอกจากจะมีวัฒนธรรม ภาษา ขนบประเพณีแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศไทยแล้ว ยังประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาโจรผู้ร้าย ซึ่งมีอยู่มากมาย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนโดยที่ประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพทำมาหากินได้อย่างปกติสุข เนื่องจากมีพวกโจรผู้ร้ายคอยรบกวนเรียกค่าคุ้มครอง บิดสวนยาง หรือจับคนไปเรียกค่าไถ่ ประชาชนเกิดความหวาดหวั่น การเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็ต้องชะงักลง ฐานะทางเศรษฐกิจที่แย่อยู่แล้ว ก็ยิ่งจะมีปัญหามากยิ่งขึ้น ประกอบกับความล้มเหลวของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ประชาชนยังมีที่ข้องว้างอยู่ เนื่องจากความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ยิ่งทำให้ปัญหาประชาชนกลุ่มน้อยมีมากขึ้น

นอกจากนี้ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีบุคคลบางกลุ่ม พยายาม
ยุยงส่งเสริมก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้น ก่อความสงบของประชาชน โดยอ้างเอา
ความแตกต่างทางด้านลัทธิศาสนา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มาเป็น
จุดโจมตีรัฐบาล

โดยเหตุที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีปัญหามากมายซึ่งแต่ละปัญหาที่ไม่ใช่
เพิ่งเกิดขึ้น แต่ได้เกิดมานานแล้ว รัฐบาลในสมัยต่าง ๆ จึงได้พยายามวางนโยบาย
การปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นลักษณะพิเศษ จะเห็นได้ว่าแม้ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ได้มี
พระบรมราชโองบายสำหรับปกครองบริเวณ ๗ หัวเมืองนี้โดยเฉพาะ รัฐบาลก็ได้ให้ความสนใจ
เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังแก้ปัญหานี้ไม่ได้หมด แม้ในปัจจุบันรัฐบาลก็ได้พยายามดำเนิน
นโยบายการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในลักษณะพิเศษแล้วก็ตาม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาถึงกระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค กับการแก้ไข
ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจะได้ทราบถึงนโยบายของรัฐบาลต่อจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ และการปฏิบัติงานว่ามีอะไรบ้าง และทำไปปัญหาต่าง ๆ ของจังหวัดชายแดน
ภาคใต้จึงยังไม่สามารถจะแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การบริหารราชการส่วนภูมิภาคที่เป็นอยู่
สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้หรือไม่ เช่น ปัญหาโจรผู้ร้าย ขบวนการแบ่งแยกดินแดน ปัญหา
ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชน เป็นต้น

๒. วัตถุประสงค์ สมมติฐาน และขอบเขตของการศึกษา

วัตถุประสงค์

ในการศึกษาเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค กับการแก้ไข
ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นี้ ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์
ถึงความเกี่ยวพันระหว่างกระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค กับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย
เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดวิธีการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคม
และการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า พวกเขาไปใช้คนมลายู เป็นคนไทย นี้อิสลามไทยและ

มีมูลค่าอยู่ในประเทศไทย มีสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศชาติเท่าเทียมกับคนไทยอื่น ๆ ที่อยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อให้เกิดความมีเสถียรภาพและความมั่นคงของชาติซึ่งในปัจจุบันนี้ในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังประสบปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งรัฐบาลจะต้องพยายามแก้ไขให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว

สมมติฐาน

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นี้ ผู้เขียนจึงขอตั้งสมมติฐานในการศึกษาวิเคราะห์ว่า "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคที่เป็นอยู่ในขณะนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ" เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนี้ยังประสบกับปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ อยู่มาก และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้นด้วย

ขอบเขต

ขอบเขตของการศึกษาเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์เกี่ยวกับการปกครองส่วนภูมิภาคของไทย ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพิจารณาถึงปัญหาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ และการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ว่า กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคที่เป็นอยู่จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงไร เหตุใดการแก้ปัญหาเหล่านี้จึงยังไม่สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีอะไรเป็นอุปสรรค และทำอย่างไรการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะช่วยแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การเสนอเรื่อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ผู้เขียนขอแบ่งพิจารณาออกเป็น ๕ บท ดังนี้ คือ

บทที่ ๑ เป็นบทที่ว่าด้วยลักษณะการบริหารราชการของประเทศไทย โดยเน้นถึงความจำเป็นมาของการปกครองส่วนภูมิภาคของไทยว่าลักษณะเป็นอย่างไร มีรูปแบบอะไรบ้าง

บทที่ ๒ เป็นบทที่ว่าด้วยความเป็นมา สภาพทั่ว ๆ ไป และลักษณะสำคัญของ จังหวัดชายแดนภาคใต้ทางด้านการเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง และอธิบายถึง ปัญหาประชาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เพื่อเป็นการปูพื้นฐาน สำหรับพิจารณาถึงการปกครองส่วนภูมิภาคว่าเหมาะสมหรือไม่

บทที่ ๓ บทนี้จะได้วิเคราะห์การกำหนดนโยบายของรัฐบาล และการจัดองค์การ ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค เฉพาะที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อย เพื่อให้เห็น ว่า รัฐบาลให้ความสนใจในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้น้อย่างไร และที่ทำได้แล้วนั้นมี ประโยชน์ในการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยได้อย่างไรมีประสิทธิภาพหรือไม่

บทที่ ๔ บทนี้จะได้พิจารณาวิเคราะห์ถึงกระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ในการแก้ปัญหาภาคใต้ว่า กระบวนการของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคอันจะพิจารณาถึง คำนวณหมายระบบการบริหาร ตลอดจนตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค คือข้าราชการ อันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะช่วยแก้ปัญหาในจังหวัดชายแดนใต้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๕ เป็นบทสรุปเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้ว และมีข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ บางประการที่ผู้เขียนเห็นว่า อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหากลุ่มน้อยในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ได้บ้าง

๔. เอกสารและวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับการแก้ ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นี้ ส่วนใหญ่จะศึกษาในรูปการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical study) โดยจะทำการวิจัยค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary research) อันเป็นข้อมูลและตัวเลขที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษา และอ้างอิง ส่วนมากได้มาจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ หอสมุดคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หอสมุด กระทรวงมหาดไทย ฯลฯ และจากเอกสารทางราชการ หนังสือจากกองประสานราชการ และศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปค.) กรมการปกครองกระทรวง มหาดไทย

ในการศึกษารั้วนี้ ผู้เขียนยังได้อาศัยผลจากการวิจัยสนาม (Field research) ที่หน่วยราชการและบุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้เดินทางไปยังจังหวัดชายแดนภาคใต้ระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ทราบสภาพความเป็นอยู่ ที่แท้จริง ซึ่งจะทำให้ผู้เขียนเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

๕. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "กระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคกับการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้" นี้ จะได้รับประโยชน์อย่างน้อย ๖ ประการ คือ

- ๑) ทำให้ทราบปัญหาชนกลุ่มน้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีอะไรบ้าง
- ๒) เพื่อให้ทราบถึงลักษณะกระบวนการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๓) เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการกำหนดนโยบายของรัฐบาล และการจัดองค์การในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค เพื่อแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้
- ๔) เพื่อให้ทราบถึงปัญหาข้อบกพร่องและอุปสรรค ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๕) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ผสมกลมกลืน สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ เพื่อแก้ไขประชาชนกลุ่มน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ๖) เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๖. คำนิยาม

เพื่อช่วยให้มีความเข้าใจและความสะดวกในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องให้คำนิยาม เพื่อให้เข้าใจความหมายเฉพาะของคำบางคำที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์ ดังต่อไปนี้ คือ.-

ก. จังหวัดชายแดนภาคใต้

คำว่า "จังหวัดชายแดนภาคใต้" หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล ซึ่งเดิมเรียกว่า "๔ จังหวัดภาคใต้" แต่คณะรัฐมนตรีเห็นว่าการใช้ชื่อ "๔ จังหวัดภาคใต้" นั้นเป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกขึ้น ฉะนั้น จึงได้มีมติให้เปลี่ยนมาเรียกเป็น "จังหวัดชายแดนภาคใต้" เสีย

เมื่อพิจารณาถึง คำว่า "จังหวัดชายแดนภาคใต้" ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงแล้วไม่ได้หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แต่รวมถึงจังหวัดสงขลาด้วย ส่วนจังหวัดปัตตานีนั้น ความจริงก็ไม่ได้ติดกับชายแดนมาเลเซีย เป็นเพียงเมืองที่อยู่ชายฝั่งทะเลเท่านั้น แต่เนื่องจากจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล มีลักษณะสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากจังหวัดสงขลา ดังนั้น จังหวัดชายแดนภาคใต้ในที่นี้จึงหมายถึงเฉพาะจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดสตูล เท่านั้น

ข. อิสลาม

คำว่า "อิสลาม" แปลว่าสันติ, การขอมอบน้อมตนเอง ความจริงอิสลามมิใช่ศาสนา เพราะคำว่า "ศาสนา" หมายถึงคำสั่งหรือคำสอนที่มนุษย์ตั้งขึ้นเอง แต่หลักธรรมของอิสลามเป็นธรรมบัญญัติของชีวิต (code of life) เพราะอิสลามมีหลักการแห่งชีวิตประจำวันประมวลอยู่โดยพรอันบุญ เช่น เรื่องครอบครัวและมรดก การพาณิชย์ การลงโทษทางอาญา การปกครอง ฯลฯ แต่ด้วยเหตุที่ไม่เป็นคำใดเหมาะสมไปกว่าคำว่า "อิสลาม" จึงต้องเรียก "ศาสนาอิสลาม" กันเรื่อยมา ผู้ประกาศศาสนานี้มีชื่อว่า "มุฮัมหมัด" แปลว่า

"ผู้ใดรับการสรรเสริญ" และผู้ประกาศศาสนานี้ ไม่ถือว่าตนได้ตั้งศาสนาขึ้นใหม่ หากเป็นผู้ฟื้นฟูและปฏิรูปสังคมในฐานะผู้ประกาศศาสนาองค์สุดท้ายเท่านั้น^๒

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่ละเอียดอ่อน นอกจากจะกล่าวถึงปรัชญาแห่งชีวิตและศีลธรรมอันดีงามแล้ว ยังได้ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ด้วย^๓ ศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก

ค. มุสลิม

คำว่า "มุสลิม" หมายถึงผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชื่อเฉพาะศาสนาที่มีอยู่แล้ว ไม่ใช่ชื่ออย่างที่เราเรียกกันว่า แซกมะหะหมัด, แซกอิสลาม หรืออิสลามิกชน ในประเทศไทย เราควรเรียกคนที่นับถือศาสนาอิสลามว่า "ชาวไทยมุสลิม" ไม่ใช่ชาวไทยอิสลาม สำหรับคำว่า มุสลิม นี้ แปลว่า ผู้อ่อนน้อมตน ผู้แสวงสันติ^๔

ง. ปอเนาะ

ปอเนาะ หมายถึงสถานที่สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวไทยมุสลิมจัดตั้งขึ้น มีโต๊ะครูเป็นเจ้าของ และมีกระโถมของนักศึกษาเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย^๕ นักเรียนจะเป็นผู้จัดทำเครื่องอุปโภคบริโภคมาเอง ปอเนาะใดได้รับความนิยมมากก็จะมีผู้มารับการสอนเป็นจำนวนมาก ในการสอนนี้ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมใด ๆ เลย เพราะถือว่าเป็นเรื่องของความศรัทธาและเสียสละเพื่อการศาสนา นอกจากรายได้จากการรับบริจาค และโต๊ะครูก็ได้อาศัยแรงงานของผู้มารับการสอนในการประกอบอาชีพ เช่น การทำสวนยาง เป็นต้น

^๒ พระกวีวรรณ, วิชาศาสนา (พระนคร : โรงพิมพ์อาศรมอักษร, ๒๕๐๒) หน้า ๔๒-๔๓.

^๓ ทองค้อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาอิสลามกับการปกครองของประเทศไทย, นิตยสารทองถิ่น, ปีที่ ๑ เล่มที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๐๔) หน้า ๓๓.

^๔ พระกวีวรรณ, เรื่องเค็ม, หน้า ๕๒.

^๕ ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคศึกษา ๒ จังหวัดยะลา ๒๕๑๒ รายงานการวิจัยเรื่อง "การจัดการศึกษาของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้" (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา-พระสุเมรุ, พ.ศ. ๒๕๑๓) หน้า ๓.

คำว่า "ปอเนาะ" มาจากคำภาษาอาหรับว่า "ปุนคุค" แปลว่า "โรงแรมหรือสถานที่พักอาศัย" ส่วนคำว่า "ปุนคุค" ของภาษาอาหรับ พามาทางอินโดนีเซีย สหพันธ์มาเลเซีย และไทย คำว่า "ปุนคุค" ก็ค่อย ๆ กลายมาเป็น "ปอนเคาะ" และเป็น "ปอเนาะ" ไป แทนที่จะเป็นโรงแรมหรือที่คนพักชั่วคราว ก็กลายเป็นสถานที่พักอาศัยถาวรไป แต่โบสถ์ที่พักอาศัยถาวรเพื่อประกอบอย่างธรรมเนียม แต่เป็นที่พักอาศัยเพื่อการสอน การศึกษาอบรมในเรื่องของศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ^๖

ปอเนาะที่จดทะเบียน

ได้แก่ปอเนาะที่เจ้าของได้ยื่นจดทะเบียนและได้ตั้งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคศึกษา ๒ พ.ศ. ๒๕๐๔

ปอเนาะที่ไม่ได้จดทะเบียน

ได้แก่ ปอเนาะ ที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ได้นับขอจดทะเบียน กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคศึกษา ๒ พ.ศ. ๒๕๐๔

โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

ได้แก่ ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว และได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทสอนศาสนา ตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๙๗

จ.ฮัจย์ หรือ ฮัจย์^๗

ฮัจย์ แปลว่า การมุ่งไปสู่ หมายถึงการเดินทางไปสู่ อัลละฮะอะฮ์ เพื่อทำพิธีฮัจย์ตามแบบอย่างที่ท่าน นบี เคยทำมา

การทำ ฮัจย์ เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนที่มีความสามารถจะทำได้ คือ มีสุขภาพแข็งแรง มีค่าใช้จ่ายพอเพียงและเส้นทางปลอดภัย

^๖จรูญ โลกะกะลิน, "ปอเนาะ", เทศาภิบาล, เล่ม ๕๖ ตอนที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๐๔) หน้า ๒๘๐.

^๗วัลสลาม, สารานุกรมอิสลาม ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ (พระนคร: สำนักพิมพ์ ส. วงศ์เสงี่ยม, ๒๕๑๓) หน้า ๒๘.

พิธี ฮัจญ์ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ค่ำ เดือนเชาวาล และเสร็จพิธีในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ชูบ ฮิจญะฮฺ ประกอบด้วย

- ๑) การอิหฺรอม คือการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเดิม นุ่งหม้แค้นขาวชั้นเดียว
- ๒) ยาอวาฟ คือการเวียนรอบอัลละอะฮะฮ
- ๓) สะแอ คือการวิ่งเหยาะ ๆ ระหว่างสถานที่สองแห่ง คือ ซอฟา กับ มัวะละฮฺ ๗ เที่ยว
- ๔) อุคูฟ คือการเดินทางไปสู่ อารอฟะฮฺ เพื่อไปชุมนุมที่นั่น
- ๕) ขวางเสาดิน

ฉ. คีลอก

คีลอก คือ เขามู ในภาษาอาหรับ คือการงควั้นอาหารเครื่องต้ม และประเวณี ตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้น จนถึงดวงอาทิตย์ตก โดยตั้งใจที่จะถือคีลอก การถือคีลอกนั้นถูกบัญญัติไว้ให้ปฏิบัติเพื่อการปรับปรุงจิตใจให้ดีขึ้น บุสลิมทุกคนถูกใช้ให้ถือคีลอกในเดือนรอมมะดอน เพราะการถือคีลอกเป็นบัญญัติข้อหนึ่ง ซึ่งบุสลิมซึ่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ จะต้องปฏิบัติ

ช. ละหมาด

ละหมาดหรือ ซอลาต คือการกราบไหว้ขอพระเจ้า การทำละหมาด ๕ เวลา เป็นสิ่งที่มุสลิมต้องปฏิบัติ และเป็นหนึ่งในหัวข้อของหลักศาสนานาอิสลาม ละหมาด ๕ เวลา มีดังนี้

- ๑) ฬะอูร์ หรือ ซุบหิ เวลาเช้ามืดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น
- ๒) ซุโอร เวลาเลยเที่ยงวันเล็กน้อย จนถึงเวลาของอะซัร
- ๓) อะซัร เวลาเมื่อเงาของสิ่งต่าง ๆ ยาว ๒ เท่าตัว จนถึงอาทิตย์ตก
- ๔) มัซริบ ตั้งแต่อาทิตย์ตกจนถึงอีกประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่งต่อมา
- ๕) อิชา หลังจากหมดเวลาของมัซริบ จนถึงเช้ามืด

ช. โตะอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน^{๑๐}

โตะอิหม่าม หมายถึง ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ของมุสลิม ประจำมัสยิด และตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม ๒๔๕๐ โตะอิหม่าม เป็นประธานกรรมการมัสยิด

คอเต็บ หมายถึง ผู้แสดงธรรม ในการประกอบศาสนกิจ ที่มัสยิด ประจำทุกวันศุกร์ และตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐ คอเต็บคือกรรมการมัสยิด

บิหลัน หมายถึง ผู้เรียกร้องให้สัจปฐมา ซึ่งได้แก่มุสลิมที่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกประจำมัสยิดหนึ่ง ๆ มาสู่การปฏิบัติศาสนกิจ ในมัสยิด และตามพระราชบัญญัติอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐ บิหลัน คือ กรรมการมัสยิด

^{๑๐} รุ่ง แก้วแดง, ทัศนคติของโตะครต่อกรปรับเปลี่ยนฐานะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๑, หน้า ๑๖๖.